RISOROMAN

V iskanju Blasta

Manu (Emmanuel) Larcenet (1969) je sodobni francoski stripar, ki se prvič pojavi leta 1994. Eno njegovih najobsežnejših del je tetralogija risoromanov Blast, katerega prvi del je izšel leta 2009, v prevodu Katje Šaponjić pa za založbo VigeVageKnjige leta 2020. Letos smo bralci dočakali še četrti in sklepni del Larecentove risoromanske odiseje.

Gašper Stražišar

»Ah! Večna policijska dilema: resnica ali eksaktnost! Pijanec sem, ubil sem svojega brata in bila je nesreča ... Nedvomno bi se vam glede na prevladujočo prakso zdelo bolj prav, da bi vam to povedal s solzami v očeh in da bi si na čelo napisal, da sem kriv ... Resnico je lažje izreč kot slišat ...«

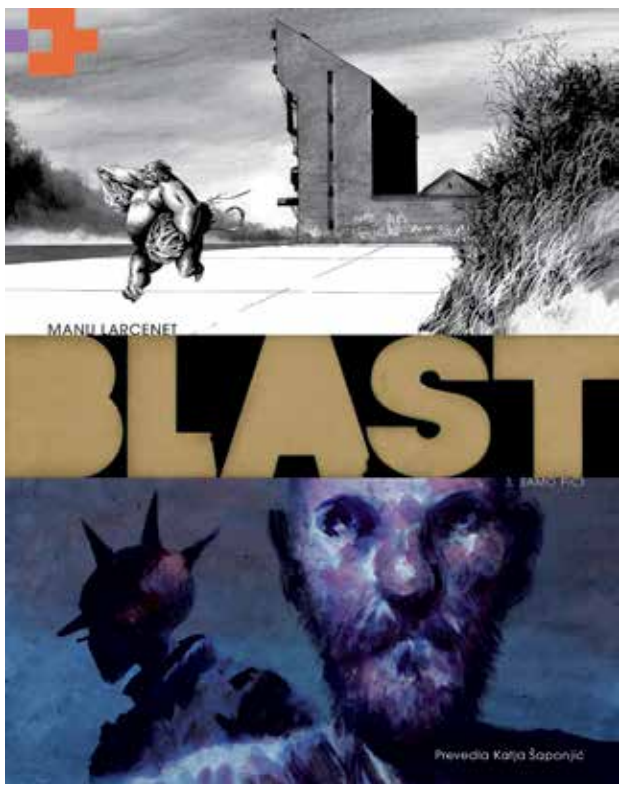

Risoroman Blast Manuela Larceneta je monumentalna tetralogija. VigeVageKnjige

S temi besedami se bralec nemudoma postavi v policijsko postajo natančneje v zasliševalni prostor, kjer spoznamo protagonista Polzo Mancinija, nekdanjega pisatelja, sedaj brezdomca in alkoholika, starega 38 let in težkega 150 kil. Obtožen je umora, bralcu pa se nemudoma odpre kup vprašanj. Zakaj smo tu, kdo je Polza, kaj se je zgodilo, kako smo prišli do sem? Mudi se nam z odkrivanjem, tako kot se mudi policiji. Vendar nam protagonist ne prepušča nobene izbire. Bralci smo sedaj v njegovem svetu in če želimo skupaj s policijo odkriti resnico o domnevnem umoru, ki naj bi ga zakrivil Polza, se bomo morali skupaj z njim odpraviti na odisejado po tetralogiji Blasta.

Prvi del risoromana je v prevodu **Katje Šaponjić** izšel leta 2020, zvesti bralci pa so morali na vsak naslednji del čakati kar dobro leto dni. Na vprašanje, kakšen zalogaj je prevajanje tako obsežnega risoromana, pa Katja Šaponjić odgovarja »Velik. Najočitneje zaradi obsega – vse štiri knjige skupaj štejejo čez 800 strani –, potem pa predvsem zaradi potrpežljivosti, s katero sem se morala in želela lotiti tega Larcenetovega magistralnega dela. Tetralogije nisem ne v francoščini ne v slovenščini prebrala oziroma prevedla v enem mahu. A zame je bilo to dobro, ker je lahko vsebina v meni zorela, zaradi česar sem se potem počutila bolj doraslo izzivu prevesti to delo, kot si po mojem mnenju zasluži – s spoštovanjem, celo ljubeznijo.«

Risoroman je tako kot vsako literarno delo odprt za več ravni interpretacij in vsak bralec bo v njem našel nekaj povsem drugega. Larecentov Blast je tako izredno dodelano literarno delo, ki se zaveda pomembnosti risbe in besede. Avtor nam včasih na A3 formatu ponudi risbe narave ali notranjih občutkov protagonista, drugič podobe potisne v miniaturne skice ter da prednost besedilu. Larecentov skoraj groteskni junak Polza je idealen lik za neke vrste noir kriminalni risoroman, ki bralca z vsakim delom pripelje bližje, a sočasno dlje od odkritja zločina.

Monumentalen zalogaj

Na vprašanje, kaj pomeni prevajanje tetralogije oziroma tako obsežnega risoromana za založbo, **Anja Zag Golob** odgovarja: »Za nas je bil to monumentalen zalogaj. Sama si kot urednica dolgo časa nisem upala izdati tega risoromana. Ne maram, kadar nekdo izda le en ali dva dela in nato obupa. Zato sem si res želela izdati vse štiri in čas za izdajo tetralogije je bilo leto 2020. Takrat smo prejeli štiriletno sofinanicranje s strani JAK-a in se lotili Blasta. In za založbo naše velikosti je Blast neprecenljivo delo. Predvsem pa je bil to zalogaj za prevajalko. Čeprav se zdi, da je besedila malo, je to izredno težko delo. Katja ima izjemno tančino in posluh za jezik, s čimer zmore tuji jezik prevesti na način, da tudi v slovenščini deluje povsem suvereno. In za Laurecenta, ki gradi na jeziku, je prevod še kako pomemben ter zahteven.«

Sama si kot urednica dolgo časa nisem upala izdati tega risoromana. Ne maram, kadar nekdo izda le en ali dva dela in nato obupa. Zato sem si res želela izdati vse štiri in čas za izdajo tetralogije je bilo leto 2020. Takrat smo prejeli štiriletno sofinanicranje s strani JAK-a in se lotili Blasta. In za založbo naše velikosti je Blast neprecenljivo delo

Anja Zag Golob
VigeVageKnjige

Pomembno pri prevajanju risoromana je tako pozornost na vsako besedo, tako zapisano kot prikrito v ozadju risbe. »Prevedeno besedilo ni le prevod originalnega besedila, vsebovati mora tudi 'prevod' podobe ali podob.

Blast odlikuje večplastnost likov, ki nikoli niso samo črno-beli, prav tako pa nam nikoli zares ne ponudijo dokončnih odgovorov.

Besedilo tudi ni pojasnilo podobe ali podnapis k njej, tako kot podoba ni ilustracija besedila. Oboje je organsko povezano in to se mora poznati tudi v prevodu. Tisto, kar roman pove z besedami, bo risoroman povedal z besedo-podobo,« dodaja Katja Šaponjić.

Blast odlikuje večplastnost likov, ki nikoli niso samo črno-beli, prav tako pa nam nikoli zares ne ponudijo dokončnih odgovorov. Tako kot nam dokončnega odgovora ne ponudi življenje. In prav življenje je gonilna sila Larecentovega Blasta, saj je življenje tisto, ki nam ne glede na naše premišljene in načrtovane korake, vedno znova, spremeni pot. Oziroma kot je dejala Katja Šaponjić: »Življenje vedno zmaga – ne v smislu srečnega konca, ampak v smislu, da lahko imaš premišljen vsak korak, pa ti bo življenje vedno izmaknilo preprogo izpod nog in se še na široko zarežalo, ko boš telebnil po tleh.«

Sporočilnost Blasta pa obstaja, da je risoroman edino delo, ki zmore povezati tako risbo kot besedilo in obema posvečati enako pozornost. Manu Larecent nam skupaj s Polzo Mancinijem ne da nikakršne možnosti, da bi preskočili katerega izmed delov, kaj šele, da bi preskočili risbe ali besedilo, ki delujeta v popolnem sožitju. Kot pravi Polza sam: »V naravi je nekaj skrivnostnega ... nekaj, česar se ne da prisilit, ki se razkrije le, če znaš nepremično čakat, in česar ne moreš delit. Najlepše in najslabše stvari tukaj obstajajo le, če si res pozoren nanje.« In enako velja za Larecentov risoroman, ki od bralca zahteva tako vizualno kot bralno pozornost in le s pozornim branjem ter potrpežljivostjo odkrije vsak detajl Polzeve zgodbe. ×

DO ZADNJE STRANI

Rezanje ranjenega

Andreja Štepec
Jesenožki (jst sm tok utrujena)
Ljubljana: LUD Šerpa, 2022.
●●●●○

Diana Pungeršič

Andreja Štepec je v pesniškem prvencu Edit Paf (2018) iznašla pesniški jezik, ki ga zaznamuje trzajoč ritem in presenetljiva zvočnost, ki (vsaj navidez) nastaja spontano, po nareku asociacij. Jesenožki v orisanem pristopu ne presenetijo, pred nami je trgana pesemska struktura, ki se občasno ujame v močan zvočni stik, ko beseda dobesedno porodi besedo in odpre novo pomensko polje: »ne morš bit zen / zenita že nit vozlaš / nad krožnico sonca«. Jezik je še vedno razbremenjen slogovnih kalupov, enkrat narečen, drugič slegovski ali terminološki, vanj se prosto in v precejšnji meri vpletajo številni tuji jeziki, očitna je nezadržnost v raziskovanju in izrekanju: »z zankami opičjih kretenj / kreten postajaš«. Sorodnosti s prvencem se kažejo tudi v intenzivnosti težkih občutij, ki jih (v izpovedovalki) tokrat sproži epidemija in z njo povezano (ne)dogajanje, zaprtost v majhne, tesnobne prostore – tako fizične kot miselne.

Jesenožke lahko beremo kot vstopanje v stisko bivanja, v kroge pekla in globino prepada – tako družbenega kot intimnega, a hkrati tudi kot izstopanje iz nevzdržnega. Zbirka sicer ni členjena na sklope, zaznamo, da se del pesmi ostro odziva na zunanje okoliščine, druge pa so intimno-izpovedne, a nič manj intenzivne, neusmiljene v izjavljanju. Meja med zunanjim in notranjim je porozna, kajti zunanje okoliščine (od protikovidnih ukrepov in socialne izolacije do represij vseh vrst (tudi nad migranti), draginje ipd.) trčijo ob notranje izpovedovalkine vsebine in jih močno pretresejo. V družbeno ozaveščenih pesmih bomo našli precej črnega humorja, hipnih aforističnih prebliskov, pesmi so lahko docela satirično zašiljene, denimo na način golobjega macchiata: »To so vaše ptice / lahko iz njihovih / odrezanih peruti / zgradite Svobodo«. Intimnejše pesmi so po zastavku še bolj raznolike – od ekspresivnega krika, zaklinjanja, žalostinke, svojevrstnih litanij in tihe izpovedi, pri čemer vse skupaj narekuje bolečina: »izpraskati bolečino / globoko / kot / nerojenega otroka«.

Prekrižanje zunanjih in notranjih okoliščin, torej trenutek (prisilnega) soočenja in vračanja v domači kraj, v bivanjsko matrico, katere fizično in simbolno središče so Jesenice, napove že prva pesem, kjer ob koncu beremo jedrnat (ironičen) povzetek nakazanih osišč zbirke – »nisem vedla da se bo kdaj / kj prlublenga rimal na / lubleno zasko / Fnt moj / ajme / bogami / evo / ti / masko!« Pesmi sicer ne gredo v velike konkretnosti spomina, jim pa z gradnjo, verznim lomom in že omenjenim asociativnim tokom večinoma uspe (po)ustvariti kaotičnost, nemir, stisko, napetost, tesnobo, a tudi žalost, obžalovanje, jezo, srd, cel spekter čustev človeka na robu. Tako tudi če ne zapopademo vseh miselnih preskokov, barbarskih neskladnosti, referenc, pesmi vlečejo v brutalnost doživljanja.

Pankovski nadih, ki ga je imel prvenec, je v Jesenožkih obrzdan, a še vedno zaznaven zlasti v dehierarhizaciji jezika in asociativnosti, ki meji na ludizem.

Pankovski nadih, ki ga je imel prvenec, je v Jesenožkih obrzdan, a še vedno zaznaven zlasti v dehierarhizaciji jezika in asociativnosti, ki meji na ludizem. Če je v slednjem zbirka sorodna pisavi Blaža Iršiča, pa v (protislovno) natančnem verznem nizanju in prehajanju, ki se semantično veže tako naprej kot nazaj, najdemo vzporednice s poezijo Kristine Kočan. Jesenožki pogosteje bolje režejo v daljših pesnitvah, kakršna je denimo presunljiva Prunus dulcih, ko se preblisk, hipna aforističnost sestavi v kompleksnejšo izpovedno in bralsko izkušnjo. Hkrati se zdi, da je zunaj zbirke ostalo precej izkustvenega gradiva, ki bi se ga veljalo še lotevati, nemara v obratni smeri od rezanja že ranjenega. ×

Jesenožki pogosteje bolje režejo v daljših pesnitvah, kakršna je denimo presunljiva Prunus dulcih, ko se preblisk, hipna aforističnost sestavi v kompleksnejšo izpovedno in bralsko izkušnjo.

KNJIŽNICA

Sami Al Daghistani
Islam in ljubezen: Pričevanja o arabsko-islamski intelektualni zgodovini
Beletrina, 2023

Osem esejev o ljubezni in islamu doktorja islamskih študij Samija Al Daghistanija se prepleta z izseki iz avtorjevega zasebnega življenja, pri čemer se je pisec osredotočil na čas, ko je akademsko deloval po vsem svetu – od Ljubljane, Sarajeva, Kaira, Leidna, Rabata, Montreala in New Yorka do Osla. Vsak od esejev je povezan z določenim obdobjem in zaznamovan s krajem, ki naslavlja izbrano temo. Ljubljana, denimo, je ljubezen, Sarajevo belina, Kairo revolucija, Montreal samota ... × **mg**

Manka Kremenšek Križman
Nič več kot prej
Spremna beseda: Alenka Kobolt
Mladinska knjiga, 2023

Za devetošolko Lucijo se vse spremeni, ko v njeno družino zareže smrt. Nenadna izguba sestrice jo pahne v brezno bolečine, iz katerega se ne uspe rešiti. Na pobudo psihologinje začne pisati dnevnik, s katerim predeluje čustva in obenem bralcu ponuja vpogled v najstniški vsakdan. Za pisateljico Manko Kremenšek Križman, ki je doslej pisala predvsem kratke zgodbe za odrasle, je to prvi mladinski roman. Spremno besedo o izgubah in žalovanju je prispevala psihologinja Alenka Kobolt. × **mg**